

וגו' לפי שישראל אומרים רבון העולם הנשיאים חוטאים ומביאים קרבן ומתכפר להם וכו' אנו אין לנו קרבן, אמר להם ואם כל עדת ישראל ישגו וגו' א"ל עניים אנו ואין לנו להביא קרבנות, א"ל דברים אני מבקש שנאמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה' וגו' ואין דברים אלא דברי תורה וכו' א"ל אין אנו יודעים, אמר להם לכו והתפללו לפני ואני מקבל, אבותיכם כשנשתעבדו במצרים לא בתפלה פדיתי אותם שנאמר (שמות ב) ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל אלהים מן העבודה וגו' הוי איני מבקש מכם לא זבחים ולא קרבנות אלא דברים וכו' :

תפה) הרי מפורש מדברי המדרש שאף ח"ו בעת שבני ישראל אינם יודעים את התורה ואין שייך שתורה מגנת ומצלת אותם אף על פי כן מסר להם השי"ת עזר ותרופה ע"י תפלה להתפלל במענה פיהם ובהכנעת לבם שיעמוד להם תפלתם כמו שעמד לישראל במצרים שועתם וצעקתם אף שלא היה בידם זכות התורה :

תפו) וביוצר לרה"ש ויו"כ אומרים "תשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה", שאנו רואים זה מאנשי גינזה שהועילו להם ע"י התענית והתפילה לתשובה וצדקה שעשו. וצדקה הראי' לכך מדניאל שאמר לנבוכדנצר מלכא מלכי ישפר עלך וחטאך בצדקה פרוק ועויתך במתן ענין (דניאל ד). כלומר מרק ונקה את חטאתיך בצדקה ועל עונותיך כפר בכך שתחנן עניים וכן כתוב (משלי י) וצדקה תציל ממות, וכתוב מתן בסתר (שכונתו רק לשם שמים) יכפה אף (שם כ"א) כי על ידי התענית מוכנעים ומתבטלין הכוחות הגשמיים שבאדם ואז יכול השכל להתגבר עליהם, וצדקה מראה על כשרות מעשיו שרצונו לעשות מעשים טובים, והתפילה כשהיא נעשית בכונה שלימה מראה על טוהר

השכל ועל דבקותו בהשי"ת, ועל כן אין לו מחשבה אחרת רק לדבקותו בהשי"ת. תפו) ובמו הנ"ל פי' כ"ק זקני בעבודת ישראל על המשנה (אבות פ"ב) הוי זהיר בקריאת שמע ובתפילה, לפי שבשתיהן עיקר קבלת עול מלכות שמים, בקריאת שמע מפורש בגמרא ובש"ע שיקבל עליו אז העול, ובתפלה כשמבקש לחננו דעה סליחה רפואה ופרנסה יש גם כן בחינת של קבלת עול מלכות שמים כיון שמגלה בזה אמונתו שלמה שאין שום בריה בעולם יכול ליתן לו מדברים הללו רק הקב"ה ואפס זולתו.

תפח) ולשון הזוהר בזה (ח"א רלד:) סדורא דשבחא דמאריה, וכל אינון מלין דבעאן קמי מאריה, קיומא יהיב ליה למאריה, דאחזי דבי' תליא כלא ולא באתר אחרא. (כשמתפללים לפני הקב"ה על כל הצרכים כביכול, נותן קיום להקב"ה כי מראה שבו תלוי הכל):

תפט) והיעב"ץ כתב על המשנה הנ"ל, הוה זהיר בק"ש ובתפילה וכשאתה מתפלל אל תעש תפילתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום שנאמר (יואל ב') כי חנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה, כי מעלת ק"ש ותפילה יותר הוא מכל המצות, כי המצות כולן צרכי הנפש וקשוייה, כמו שהדברים אשר ברא בוראנו ית' בזה המציאות צרכי הגוף, אילו ימלא אדם ביתו כסף וזהב ולא יהיה לו מלח תבואה ומים יהיה חסרון גדול בביתו. כך האדם צריך להזהר בכל המצות כדי שתמצא נפשו כל הדברים הצריכים לה ולא תמצא חסרה, אך אלה המצות (ק"ש ותפילה) הרמות והנשאות, הם צורך גדול לנפש, כמים וכתבואה שא"א לחיות בלעדם: תצ) וכתב הלאה, השי"ת ברא עולמו כדי להיטיב ואותנו בחר לתת הטוב ההוא. על כז צוה אותנו במצותיו, ורצה הקב"ה

לזכות את ישראל. עיקר השכר בעבור חנינות לא בעבור מעשיו, כי חנון ורחום הוא וכו' וזהו דעת מי שאומר (ברכות כט) על המשנה העושה תפילתו קבע אין תפילתו תחנונים, מאי קבע, כל שאין תפילתו תחנונים, וזהו ענין ר' עקיבא שנענה ולא ר' אליעזר [כוונתו על מה שאז"ל (תענית כ"ה) ירד ר"א לפני התיבה ואמר כ"ד רגנות ולא נענה, ירד ר"ע ואמר אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה ונענה]. והטעם כי ר"א הגדול היה לו זכות אבות ובטח בזכותו ובזכותם, ור"ע לא היה לו זכות אבות ולכן היה מתחנן מצד טובו הגדול:

(תצא) **ובך** הוא הלשון בחז"ל אמירה לגבוה כמסירה להדיוט דמי (קידושין כ"ח ע"ב) לרמז שאמירה שאיש ישראל אומר להשי"ת דברים קדושים עומד תיכף לפניו יתברך, כמסירה [חפצים יקרים] להדיוט:

(תצב) **והענין** בזה כי כלל גדול הוא בעבדות ה' שאי אפשר לעקור הרע בשכלות כי אם במעשים ממש והוא בתפילה ובלימוד ובמעשים טובים וכך נאמר בזה"ק, למסגי למיעבד טבון וקשוט, היינו להרבות לעשות, הרבה להתפלל והרבה ללמוד והרבה מצות לעשות ולהיות מלא אמת [כי השקר הוא העיקר המכניס איש ישראל לשאול תחתיות כמבואר לקמן במבוא האמת]. ולשון הזוהר בפ' בלק (ח"ג קפה) בתיבתא, ובעותא, ובעובדין טבין, ובדמעין סגיאין איהו קדישא רב ועלאה על כל עלמא, (קב"ה) אזהיר נהוריה וקמיט (מצמצם) קדושתיה לגביה:

(תצג) **וזה** לשון החינוך במצוה ט"ז בענין שבירת עצם בקרבן פסח, משרשי המצוה לזכור ניסי מצרים כמו שכתבתי במצוות הקודמים, וע"כ בכל שנה ושנה באותו הזמן ראוי לנו לעשות מעשים המראים לנו מתוך המעשה מה שעבר עלינו כדי שנקבע בנפשותינו הדבר לעולם, ואל תחשוב בני

לתפוש על דברי ולאמר ולמה יצוה לנו השי"ת לעשות כל אלה לזכרון אותו הנס והלא בזכרון א' יעלה הדבר במחשבותינו ולא ישכח מפי זרעינו. דע כי לא מחכמה תתפשני ע"ז ומחשבת היצר ישיאך לדבר כן, ועתה בני בינה ושמעה זאת והטה אזניך ושמע, אלמדך להועיל בתורה ומצות. דע כי האדם נפעל כפי פעולותיו ולבו וכל מחשבותיו תמיד אחר מעשיו שהוא עוסק בהם אם טוב ואם רע ואפי' רשע גמור בלבבו וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום אם יערה רוחו וישים השתדלותו ועסקו בהתמדה בתורה ובמצות אפילו שלא לש"ש, מיד יטה אל הטוב ומתוך שלא לשמה בא לשמה ובכח מעשיו ימית היצה"ר וכי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות, ואפילו אם יהיה אדם צדיק גמור ולבבו ישר ותמים חפץ בתורה ובמצות אם יעסוק תמיד בדברים של דופי כאילו תאמר דרך משל שהכריחו המלך ומנוהו באומנות רעה באמת, אם כל עסקו תמיד כל היום באותו אומנות ישוב לזמן מן הזמנים מצדקת לבו להיות רשע גמור כי ידוע הדבר ואמת שכל האדם נפעל כפי פעולותיו כמו שאמרנו.

(תצד) **וע"כ** אחז"ל רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות כדי להתפיס בהם כל מחשבותינו ולהיות בזה כל עסקינו להטיב לנו באחריתנו כי מתוך הפעולות הטובות אנחנו נפעלים להיות טובים וזוכים לחיי עד ורמזו ז"ל ע"ז באמרם (מנחות מג:) כל מי שיש לו מזוזה בפתחו וציצית בבגדו ותפילין בראשו מוכטח לו שלא יחטא לו לפי שאילו מצות תמידיות נפעל בהם תמיד:

(תצה) **וממשיך** החינוך שם לכן אתה ראה גם ראה מה מלאכתך ועסקיך כי אחריהם תמשך, ואתה לא תמשכם ואל יבטיחך יצרך לומר אחרי היות לבי שלם ותמים באמונת

דאמרינן בבראשית רבה בשם ר' שמואל בר חייא בר' יודן שאמר שעל כל קילוס וקילוס שישראל משבחין להקב"ה משרה שכינתו עליהם שנאמר ואתה קדוש יושב תהלות ישראל. גם במדרש שה"ש איתא שהשי"ת משתוקק לתפלתן של ישראל שנאמר הראיני את מראיך השמיעני את קולך כי קולך ערב ומראיך נאווה:

(תק) **ובעזהשי"ת** חדשתי לפרש האגדת פליאה שדוד המלך

עה"ש ביקש שאמירת תהלים יהי' כמו שלומדים כנגעים ואהלות דקשה להבין למה דוקא נגעים ואהלות, ע"פ מה דאיתא (יומא פ"ו) שיש ד' חלוקי כפרה, על עשה, בתשובה לבד מכפר, ועל לא תעשה צריך ג"כ יו"כ, ועל כריתות ומיתות בית דין מוכרח ג"כ ליסורים שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם, ועל חילול ה' מוכרח ג"כ שמיתה ימרק אותו שנאמר ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון, והנה נודע הכתוב ונשלמה פרים שפתינו וכמאמרם זאת תורת העולה וגו' כל העוסק בתורת עולה וכו', ומבואר דלאו דוקא בקרבנות ככה, רק כל מה שאדם לומד יהי' איזה ענין שיהי' ואיזה מצוה שיהי' אם לומד לשמה שמצפה מתי יבוא לידי ואקיימנה, וחשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה [כמו זה שלומד מצות סוכה ורוצה לקיימה רק שאין היום ט"ו בתשרי] מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, והוא כאילו מקיים עצם הדבר הזה בפועל, וא"כ מי שלומד נגעים כדי שיתכפר לו עון לשון הרע שהוא כנגד עכו"ם ג"ע וש"ד כיון שהנגעים באים ומכפרים על לשון הרע ובמחשבתו שרוצה לקבל עליו נגעים שיהי' לו לכפרה, מכפרים לו על כל מה שעבר על כריתות ומיתות בית דין ואם לומד אהלות שיזכר לו יום המיתה ומקבל עליו דין מיתה שיתכפר לו חילול ה', מכפרים

אלקים, מה הפסד יש, כי אתענג לפעמים בתענוגי אנשים לשבת בשווקים וברחובות להתלוצץ עם הלצים ולדבר צחות וכיוצא באלו הדברים שאין מביאין עליהן חטאות ואשמות הלא גם לי לבב כמוהם וקטני עבה ממתניהם ומדוע ימשכוני הם אחריהם. אל בני השמר מפניהם פן תלכד ברשתם רבים שתו מתוך כך כוס תרעלתם ואתה את נפשך תציל ואחר דעתך זה, אל יקשה עליך מעתה רובי המצות בענין זכירת ניסי מצרים שהוא עמוד גדול בתורתנו כי ברבות עסקינו בהם נתפעל אל הדבר כמו שאמרנו, עכ"ל:

(תצו) **לבן** כתוב (דברים ל) כי קרוב אליך הדבר מאוד בפין ובלבבך לעשותו. שאף שהלב חושב תחילה ואח"כ הפה מדבר, אמרה תוה"ק קודם הפה, כי כאשר לכו של אדם אין מתעורר לטוב אז העצה שמקודם ידבר ענינים קדושים ועי"ז יתעורר לבבו:

(תצו) **וכתוב** (תהלים קי"א) ראשית חכמה יראת ה', ובמשנה (אבות פ"ג) כל שידאת חטאו וכו' לומר לך דלא די בלימוד בהלכות ופוסקים רק צריכים ג"כ ללמוד מוסר וכן שיפנה איזה שעה בכל יום לומר תהלות ה', וסימנך ויעקב איש תם יושב אוהלים, שאף שהיה יושב אוהלים של שם ועבר, הי' מקדים שיהי' איש תם, אומר תהלים. (וכמש"א במדרשים שיעקב אבינו אמר תהלים ובבאה"ט נתן רמז לכך בריש פר' שמות שמות בני ישראל, **הקאים** מצרימה' ס"ת תהלים:)

(תצו) **ובהנ"ל** נ"ל לפרש מה שאמרו במשנה כל שמעשיו מרובים מחכמתו וכו' (דקשה איך אפשר זה הלא אם לא ידוע מה לעשות איך יעשה) שפירושו תפילותיו ואמירת תהלים דהיינו מה שידוע ויכול לעשות עושה, והוא פשוט:

(תצו) **ומה** גם שמבואר בחז"ל כי הקב"ה משתוקק לתפלתן של ישראל כמו